

האכלת ציפורים בשבת שירה: מנהג טעות או מנהג ישראל תורה היא?**I מקורי המנהג****(1) מכילתא פרשת ויסע פרשה ה**

ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו. אלו מחוסרי אמנה שבישראל.

(2) אוצר כל מנהגי ישראל לז

נהגו שבשבת שירה מפזרין ריפות (קאשע) לפני העופות הטעם משום דאיתא בילקוט על הפסוק "ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו" וקשה דהיה לו לכתוב "ולא היה" כי לא מעולם?! אך לפי שדתן ואבירם יצאו בליל שבת מחוץ למחנה ופזרו שם המן שהיה בידיהם על פני השדה במדבר כדי לעשות דבריו של משה פלסתר שאמר שביום השביעי לא יהיה בו, ואמרו אל העם צאו וראו שנמצא מן על פני השדה ועל כן יתאו מן העם ללקוט וחפשו ולא מצאו מפני שהעופות אכלום קודם שבאו, על כן נותנים להן שכרן לזכר זה ובשבת שירה קורין פרשת המן (מעשי אלפס ח"ש).

(3) שיחת הרי"צ מליובאוויטש תש"ב שיקאגא

צוה המהרל על כל מלמדי דרדקי ועל כל אבות הילדים לאסוף שבת שירה כל הילדים לחצר בית המדרש, והיה אומר: "היום הוא שבת שירה" וצוה למלמדים לספר לילדים תינוקות של בית רבן סיפור קריעת ים סוף, איך שהצפורים היו מזמרים ורקדו בעת שמשה רבינו וכלל ישראל אנשים ונשים אמרו שירת אז ישיר, וגם סיפר איך שהילדים קטפו פירות מהאילנות שבים והאכילו את הצפורים המזמרים, והמהרל היה אומר לתת לילדים הקטנים קאשה שהם יתנוה ויזרקוה לעופות ולצפורים לאות זכרון לפירות שבים שהילדים הקטנים האכילו אז לצפורים.

(4) בית אהרון הובא ע"י ספר מטעמים

טעם למנהג שאומרים העולם שבשבת שירה מפזרים לפני העופות קשיא כי הם נקראו בעלי שיר כי אין דבר שיסיר כמו צפרים מפני שהם שולטין באויר והזמר בא מן האויר וכן כלי זמר אינו מנגן אלא מן אויר. וכן אדם שיש ריאה גדולה יודע נגן. ולכן נכתבה השירה אריח על גבי לבנה שיהיה אויר באמצע.

(5) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף טז עמוד ב

דרש רבי שילא איש כפר תמרתא כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח חוץ משירה זו ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה מאי טעמא שלא תהא תקומה למפלתן.

(6) ספר התודעה חלק א דף שעט

יש נוהגים שבשבת שירה מפזרים בחוץ משירי מאכלי שבת שיאכלום צפורי הדרור שבחוץ, ונותנים טעם למנהגם... שהן נוטלות שכר שירה שהן אומרות לקדוש ברוך הוא בצפצופן כל יום ובשעה שאנו עומדים בפרשת שירה שלנו אנו נזכרים בשירתן של הצפרים.

II המנהג לאור ההלכה**(7) משנה שבת פרק כד משנה ג**

אין אובסין את הגמל ולא דורסין אבל מלעיטין ואין ממרים את העגלים אבל מלעיטין ומהלקטין לתרנגולין ונותנין מים למורסן אבל לא גובלים ואין נותנין מים לפני דבורים ולפני יונים שבשוכך אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ולפני יוני הרדיסיות.

(8) שולחן ערוך אורח חיים סימן שכד סעיף יא

אין נותנין מים ולא מזונות לפני דבורים, ולא לפני יוני שובך ויוני עליה, ולא לפני חזיר; אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולים ויוני בייתות וכן לפני כלב שמזונותיו עליך.

(9) מגן אברהם שם

לפני כלב - משמע בגמ' אפי' כלב שאינו מגדלו בביתו מותר דמצוה ליתן לו מזונות ועסי' ש"ח ססכ"ט: יש נוהגין לתת חטין בשבת שירה לפני העופות ואינו נכון שהרי אין מזונתן עליך ועב"י שלא כדברי הע"ש.

(10) משנה ברורה שם

לפני כלב - ואפילו כלב שאינו מגדלו בביתו מותר דמצוה קצת ג"כ ליתן לו מזונות כמו שאחז"ל שחס הקב"ה עליו לפי שמזונותיו מועטין ומשהה אכילתו במעיו שלא יתעכל ג' ימים ועיין בא"ר. ולפני כלב רע אסור כמו לפני חזיר דאסור משום דאסור לגדל

חזירים וכלב רע [אחרונים]. יש נוהגין ליתן חטים לפני עופות בשבת שירה ואינו נכון שהרי אין מזונותן עליך.

11 ערוך השלחן שם

יש מתרעמים על מה שהמנהג בשבת שירה לזרוק חטין לפני העופות והרי אין מזונותן עליך [מג"א שם] אבל נ"ל דמנהג ישראל תורה שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה וא"כ הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה ויש מי שכתב כיון דכונתנו לשם מצוה מותר [ת"ש] ומותר להאכיל תולעת המשי דכיון שאין לו מה שיאכל רק מה שהאדם נותן לו מקרי מזונותן עליך [ט"ז סק"ו] וכן חתול שמגדלין בבית צריכין ליתן לה מזונותיה בשבת דזהו ודאי מזונותיה עליך.

12 שו"ת ציץ אליעזר חלק יד סימן כה

אודות הנחת תבשיל לעופות בשבת פרשת שירה היות ואין מזונותיך עליך. בדבר הנחת תבשיל לעופות בחצרות ובגנות בשבת פרשת שירה. כך הוא מנהגן של ישראל, וזכרנו מנהג זה מילדותי, ונהגו ככה בבתים של תלמידי חכמים יראים ושלמים באין פוצה פה ומפקפק. ואין מקום לבוא ולהתריע על כך, ומנהגן של ישראל תורה היא. אמנם כן דהמג"א באו"ח סי' שכ"ד סק"ז מערער על מנהג זה, וכותב דמה שיש נוהגין לתת חטין בשבת שירה לפני העופות אינו נכון שהרי אין מזונותן עליך. וכדבריו פוסק בפשיטות גם המשנה ברורה בס"ק ל"א. אבל לפלא על המשנ"ב מדוע שלא הביא גם מה שבס' תוספת שבת בס"ק י"ז משיב ע"ד המג"א וכותב ליישב, דאפשר דכיון דנהגו כן לשם מצוה דמרגלא בפומייהו שהעופות אמרו שירה בים לכן אין להקפיד בכך, ע"כ. ומה שמענין ביותר דהגם שהא"ר על אתר בסקי"ב מעתיק להלכה דברי המג"א. בכל זאת לא נמנע התוספת שבת שם להביא סיעתא לישוב המנהג שכתב גם מדברי הא"ר ממקו"א, והוא ממ"ש בסוס"י של"ו [צ"ל: של"ה] בשם מי"ט דהא דנהגין בשמחת תורה לפזר פירות והנערים מלקטים ונותנים לסלים דאסור לעשות כן משום דהוי עובדא דחול, היינו דכיון דעושין כן לשמחה לא הקפידו בכך, א"כ אפשר דה"ל לענין זה כיעו"ש. ור"ל דכשם שאין להקפיד שם משום עובדא דחול היות ועושים כן לשם שמחת המאורע של היום, כמו"כ גם אין להקפיד בזה משום טרחא שלא לצורך היות ועושה זאת משום זכר מאורע היום. דכל שיש כוונה כנ"ז הו"ל כעושים לשם מצוה שומת, ונחשב הדבר כעושה לצרכו. ובספר בגדי ישע על או"ח כנראה שלא ראה דברי הא"ר על אתר שמעתיק את דברי המג"א ככתבו ומבלי להעיר כלל, וראה רק את התו"ש מיישב המנהג עפ"י הא"ר בס"י של"ה ולכך מייחס בדבריו ישוב המנהג גם להא"ר וכותב בלשון: והא"ר בשם מי"ט והת"ש ישבו המנהג וכו' כיעו"ש. והרואה דברי הבגדי ישע מתרשם כאילו הא"ר משם מי"ט מדבר ג"כ על מנהג זה של נתינת חטים בשבת שירה לפני העופות. מה שבאמת לא כן הדבר והא"ר משם מי"ט מדברים על ענין אחר ורק התו"ש מדמה בדבריו ענין לענין. ואדרבא יש מקום לומר שהא"ר לא סבר דימוי זה, דאל"כ היה מעיר גם בעצמו כנ"ז על המג"א, ולא היה מעתיקו כהלכה פסוקה. עכ"פ דבר ישו בו של התו"ש מתקבל על הדעת, והעתיקו את דבריו כמה מספרי הפוסקים כהכרם שלמה הערוה"ש המהרש"ם בדע"ת ארחות חיים על או"ח ונמוקי או"ח ועוד [הנמוקי או"ח לא ראה בגוף דברי התו"ש כי אם כפי שצוין באור"ח וחשב שהאר"ח הוא שהוסיף וכתב הראי' והשיג עליו כיעו"ש ולא ידע שהתו"ש בעצמו כתב הראי' מהא"ר. ואכמ"ל בעיקר דבריו שם]. והערוה"ש בדבריו פירש כוונת התו"ש שהוא רק לזאת, דכיון דכוונתנו לשם מצוה מותר, לכן הוסיף הסבר גם מצידו, וכותב, דמנהג ישראל תורה שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים ולכן אנו מחזיקין להם טובה וא"כ הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים ולית לן בה ע"ש. ונראה להוסיף, דיש גם היכר שעושים זאת לא לשם טורח בשבילם אלא בשבילנו, דהא אנו מניחים החטים בחצר או על הגג עוד לפני שהעופות נמצאים שם, ורק לאחר מיכן המה באים בהריחם שנמצא אוכל עבורם. ובספרים נזכרים עוד טעמים להנחת החטים העופות, אי משום שהעופות אכלו מה שנתן ואבירם פזרו בשבת מן מחוץ למחנה, ע"כ נותנים להם שכרם לזכר זה בשבת שירה שקורין פ' המן, ואי משום כדי להורות כי הקב"ה המציא לישראל במדבר מזונותיהם בלא עמל ויגיעה כצפרים ועופות שמוצאים מזונותיהם בכל מקום (יעוין בנמוקי או"ח שם ובליקוטי מהרי"ח. וכן בס' טעמי המנהגים בליקוטי ענינים שונים סימן צ"ז צ"ח. ומ"ש שם הטעם הב' בשם ס' אור פני משה להגאון הקדוש בעל חת"ס ז"ל הוא טעות, דהוא לא מהח"ס ז"ל אלא מקדוש אחר ששמו כשמו, בשם ר' משה סופר מפרשעווארסק ז"ל). ויש בכל זה אי משום הזכרת חסדי ד', ואי משום החזקת טובה, באופן שכל מה שעושים עושים לסימן וזכר טוב עבורנו. ולכן מותר.

13 ס' שמירת שבת כהלכתה כז:כא

...ולפי זה לא יפה אלה שמפזרים גריגרי חטים או שיירי פשטידה לצפורים בשבת שירה. אך מותר לנער מפה מן הפירורים שעליה (במקום שיש בו עירוב), הגם שצפורים תאכלנה אותם.

14 בית חדש אורח חיים סימן רח

...ולכן יש לזהר לפי המנהג שאוכלין בשבת שירה חטין שלמים מבושלין וכן בכל השנה שעורים שלמים מבושלים שקורין גערשט"ן שלמים וכן גרי"ץ שלמים מבושלים שאין לאכלן אלא בתוך הסעודה.